

OLE KARLSEN: «**POESIEN STÅR NÆRMERE LIVET ENN NOEN ANNEN SKRIFT.**» EN INTRODUKSJON

I 2005 feiret vi unionsoppløsningen fra Sverige: Norge fylte 100 år! I den anledning fikk alle elever i VK1 i den videregående skolen boka *Mangfold – lesestykker for framtida* i gave. Her presenterer Øyvind Berg seg slik – i et selvbiografisk dikt:

Jeg er buddhist, fyllik og familiemann
fra Stovner i Groruddalen, 42 år.
Pr. i dag har jeg utgitt ti diktsamlinger
begått rundt 25 helaftens forestillinger
pluss essays, artikler og stunts, bl.a.
stjal jeg brevpapir og avlyste Lillehammer-OL.
Sju bøker og åtte skuespill har jeg oversatt
når jeg ikke dansa, sang og preika og sto
på noen hundre scener
fra Spania i vest til Kina i øst.

Min lengste streite jobb er halvannet år på gård.
Jeg er arbeidsnarkoman
velsigna med to utrolige barn.
Jeg er født hvit, men skal dø rød
skreiv jeg her om dagen.
Ei god venninne retta det til «skal dø grønn».
Jeg betaler min skatt med vrede!
Har aldri stemt på noe parti.
Røyker cigarillos, elsker min kone
og graver i hagen så ofte jeg kan.

Dattera mi på seks
vil at jeg skal kjøpe flaggstang
men hva faen skal jeg heise flagg for!
Adolf Hitler lanserte «det europeiske hus».
Thorbjørn Jagland lanserte «det norske...»
Hus så store, at flere og flere
ender opp uten tak over huet
Da sønnen min ble fem
løftet han plutselig neven og skreik:
«Knus Staten!» Da ble far stolt.

Ellers er det liten grunn til å bli kry
før jeg ligger sju fot under
ikledd en statelig ny
identitet: Ordløse, kravlende makk
skal sy min statsministerfrakk.

Øyvind Berg: poet, essayist, artikkelforfatter, gjendikter, oversetter, skuespillforfatter, skuespiller, performance-artist, buddhist, arbeidsnarkoman, familiefmann; det aller meste av dette framgår allerede i den første strofa. Dessuten er Øyvind Berg etter eget utsagn (politisk) «rød» som rettes til «grønn» i dette diktet som i sin egen poetiske praksis er eksplisitt og hardtslående politisk, som direkte kommentar til at Norge (som Øyvind Berg stundom i likhet med Jan Erik Vold kaller «Gnore») fyller 100 år.

Mangfold – leseykker for framtida, redigert av Kjartan Andersen, utkom egentlig allerede i 2001. På det tidspunktet hadde Berg, som diktet sier, 10 diktsamlinger – den tiende het *Nede fortelling* (2000) – bak seg. Mens diktsamlingene før årtusenskiftet kom hvert andre eller tredje år, ble det en lang pause i diktutgivelsene etter *Nede fortelling*. Først i 2010 kom neste diktbok, *Blindedikt*, og i 2014 fulgte *Gjennom mørketida*. Den 10 år lange pausen ble imidlertid benyttet blant annet til å skrive det som skulle være en poetikk, men som kanskje heller bør karakteriseres som et poetologisk essay, nemlig *Chutzpah i måneskinn* (2004). I samme tiårsbolck kom også et uvalg essays, samlet i *Poesi og lærepenner* (2009). Den «arbeidsnarkomane» Berg hadde ellers fullt opp av andre gjøremål. Ved årtusenskiftet hadde han gjendiktninger av Kenneth Patchen, Ezra Pound, Per Højlholt, Heiner Müller, William Shakespeare og ikke minst Paul Celan bak seg, og gjendiktningarbeidet fortsatte inn i det nye århundret, mer og mer på oppdrag fra teatrene blant annet med Bertolt

Brecht og William Shakespeare. Den særpregede boka med gjendiktninger av bosniske gravskrifter, *Stećci. Ikke rot med knoklene mine*, som Berg gjorde sammen med Dina Abazović i 2013, utfyller bildet av Berg som en gjendikter med usedvanlig bredt vingefang. Ved årtusenskiftet hadde Berg spilt i og skrevet for den internasjonale fritheatergruppa Baktruppen siden 1986, noe han fortsatte med fram til gruppa ble oppløst i 2011. At Berg «sto / på noen hundre scener / fra Spania i vest til Kina i øst» har også resultert i teatertekstutgivelsene Baktruppen: *Kjøter* (1989), Baktruppen: *Lærestykker 1990* (1990) og *Tekster for Baktruppen 1994–2009* (2011). At Berg også var en førende debattant i den såkalte Handke-debatten, en av de mest sentrale litteraturdebattene i senere år, har knapt noen unnlatt å merke seg. Hele debatten, som utspant seg høsten 2014 etter at Peter Handke hadde blitt tildelt Ibsenprisen og som omhandlet forholdet litteratur og politikk og litteratur og etikk, er for øvrig solid dokumentert i *Handke-debatten* (2015), redigert av Henning Hagerup og Kaja Schjervén Mollerin.

I «'Man blir mildere med åra, man må vel bli det.' Fra en samtale med Øyvind Berg» som følger sist i denne boka, siteres det fra «Min elskede gjennom tredve år» fra *Blindedikt*. I dette diktet, et av de aller vakreste, vondeste og mest personlige blant alle Bergs dikt, berettes det om oppbruddet fra samleversken etter tredve år. I *Blindedikt* og *Gjennom mørketida* er Berg tettere på livet, og tettere på eget liv enn i tidligere samlinger, uten at dette tilsier at Bergs karakteristiske verdensvendthet på noen måte er gått tapt. Etter å ha levd et mer bufast liv med Lillehammer som base, har Berg etter oppbruddet forflyttet seg – Sarajevo, Stavanger, Kristiansand – noe som også har satt sine merker i de siste diktverkene. Og i *Gjennom mørketida* dukker en «Dina» opp i haikuen «Dina synger for søtpoteten / i handlekurven – 'den var så ensom.'». Dette er den samme Dina og Bergs livsledsagerske som han samarbeidet med da den førnevnte, to-språklige *Stećci. Ikke rot med knoklene mine* ble utgitt.

Den leseren som gjerne vil ha en introduksjon til Bergs forfatterskap, må gjerne begynne med «'Man blir mildere med åra, man må vel bli det.' Fra en samtale med Øyvind Berg» bakerst i boka. Der drøftes først tanker omkring dikt og diktning, oftest med utgangspunkt i noen av Bergs sterke forløperpoeter. Deretter gjøres det noen nedslag i enkelte sentrale dikt i forfatterskapet – ordnet etter forfatterskapskronologien. Eller man kan lese denne samtalen til slutt som en oppsummering av og en sidekommentar til alt det forutgående og begynne først i boka, med Jan Erik Volds collage-essay «Fem kapitler om Øyvind Berg». Ettersom *Retninger*, Bergs debutsamling i 1982, ikke nettopp ble møtt med forståelse og innsikt av anmeldere flest, må det ha vært en lise for en

ung debutant å bli møtt med nyfikenhet og utprøvende lesninger i selveste Jan Erik Volds Dagblad-anmeldelse av boka. Nettopp denne anmeldelsen innleder Volds Berg-essay i denne boka, og Bergs forfatterskap må fra begynnelsen av ha vært av en slik kvalitet at Vold siden hen har fulgt forfatterskapet tett, slik det fremgår av essayet.

Volds collage består av tekster skrevet for dagspressen, og samlet gir de en innføring i Bergs forfatterskap. Også Silje Solheim Karlsens artikkel «Kødder han? Tilfeldige stopp i Øyvind Bergs diktning» er introduserende. Som tittelen («tilfeldige stopp») antyder, knytter den an til en velkjent litteraturvitenskapelig arbeidsform, til den artikkeltypen som i tidligere år gjerne hadde «Vandring i ...» som begynnelsesord i tittelen. Solheim Karlsen beveger seg lett og ledig gjennom Bergs landskaper, hun gjør sine nedslag og leser enkeltdigt og naturligvis finner hun ut at Berg kødder. Men også: Intet kødd uten alvor! Solheim Karlsen trekker veksler ikke bare på sentrale tekster i Bergresepsjonen (så som essays av Tor Ulven og Steinar Opstad), men også på den aller nyeste lyrikkteori i Jonathan Cullers *Theory of the lyric* (2015).

Den danske poeten og litteraturforskeren Martin Glaz Serup innkretser Bergs poesi på en helt annen og spesiell måte i «Fordi sorgen er stor / disse ord». Essay-poesi er i nordisk sammenheng en lite diskutert form innenfor lyrikken, og det er nettopp innenfor denne sjangeren Glaz Serup opererer. Lyrikken er nært beslektet med essayet, sier Berg i den før nevnte samtalen som avslutter denne boka, og Glaz Serups essay bestående av en rekke nedskrapede enkeltdeleler i fortettet lyrisk form omgitt av mye white space som setter ned lesehastigheten og skaper refleksjon og undring, er et prov nettopp på dette. «Fordi sorgen er stor / disse ord» er en uhyre tradisjonsbevisst tekst med røtter minst tilbake til romantikken; P. B. Shelley er eksempelvis en av forgjengerne. Glaz Serup er også i nær dialog med Bergs tekster og knytter an til dem på ulike måter, og på ulike vis flettes Bergs ord inn i Glaz Serups tekst. Og samtidig kan Glaz Serups tekst koples direkte til *Gjennom mørketida*, bl.a. fordi begge tekstene har en tilknytning til kalenderdiktningen som form.

Med Bergens-forskerne Frode Helmich Pedersen og Eirik Vassenden er vi igjen tilbake i det rent litteraturvitenskapelige artikkelformatet. Som tittelen «Øyvind Bergs Wergeland. *Et foranskutt lyn* (1986) som intertekstuell dialog» er Helmich Pedersens artikkel en grundig undersøkelse av det meningsdannende sam- og motspill som oppstår når Berg i *Et foranskutt lyn* fletter inn en rekke Wergeland-sitater og referanser i sin egen tekst. Vassenden henter også sitt materiale fra det som nå kan betegnes som den tidlige Berg, dvs. Bergs bøker fra før årtusenskiftet. «'Slikk min Kallimachos'. Øyvind Berg og de gamle grekere» er Vassendens tittel. Utgangspunktet for Vassenden er noen Berg-vers (i *Kunngjøring*, 1992) om den greske poet, poetolog og bibliotekar Kallimakhos ved biblioteket i Alexandria. Kallimakhos med sine epigram og sin motstand mot de store episke og omfattende diktverk er naturligvis en dikter og poetolog som Berg kan identifisere seg med. Kallimakhos kommenterer visstnok også

Æsops fabler i et av sine elegiske dikt, og det er nettopp den rollen som den gåtefulle fabelen spiller i Bergs diktning som er Vassendens hovedtema. Også Morten Langeland, selv poet og kritiker, er opptatt av form, eller mer presist: formelt mangfold, i Bergs diktning. I essayet med hovedtittelen «Langs tilløp til slangepøl» er det imidlertid den sene Berg som står i sentrum, det er i *Gjennom mørketida* (2014) Langeland gjør sine nedslag (for nå å forholde seg til den lengdehoppmetaforikk som gjennomsyrrer essayet).

I *Nordisk samtidspoesi. Øyvind Bergs forfatterskap* er det lyrikeren Øyvind Berg som står i sentrum som ventelig kan være når boka inngår i skriftserien til Nordisk poesifestival. Men Berg har som før nevnt også skrevet og oversatt dramatikk og vært aktiv som skuespiller i Baktruppen og han poengterer selv i den samtalen som avslutter boka, den sjangermessige nærheten mellom diktet og dramaet og påpeker også vekselbruket mellom det å skrive og gjendikte dramatikk og det å skrive dikt. I artikkelen «Assosiasjonenes teater: om Øyvind Bergs dramatikk og dramaoversettelser» får leseren den nødvendig bakgrunnen for nettopp dette; teaterkritiker Lillian Bikset geleider oss gjennom Bergs arbeid som dramatiker og dramaoversetter, hun presenterer Baktruppens arbeid og arbeidsmåter og plasserer Bergs dramatekster inn i sin postdramatiske sammenheng. Dermed er boka ved veis ende, og vi slutter ringen med igjen å nevne at helt til sist presenteres en lang samtale om diktning og diktekunst mellom Øyvind Berg og Ole Karlsen.